

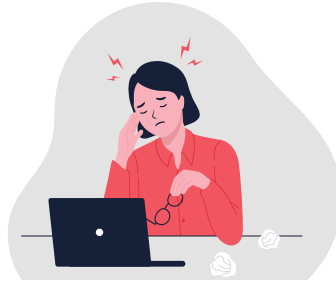
מערכת החינוך בבית הספר ובבית בזמן מגפת הקורונה

סיכום מפגש המציג תובנות מסדרת מחקרים חברתיים הנוגעים בהתמודדות מערכת החינוך עם מגפת הקורונה יחד עם נגזרת המלצות מעניינות וחשובות למקבלי החלטות במשרדי הממשלה, הרשויות המקומיות ולציבור בכלל

למידה מקוונת – תובנות:

- מרבית ההורים ראו בלמידה חוויה חיובית או מועילה במידה בינונית ומטה.
- התרומות העיקריות בעיני ההורים ללמידה מרחוק בעת משבר הינן:
 - ✓ שמירה על שגרה
 - ✓ מענה לצורך בסדר יום מובנה
 - ✓ קשר עם הכיתה
 - ✓ קשר עם המורה
- על פי התאוריה הקונסטרוקטיביסטית, למידה נרכשת באינטראקציה, עם המורה ועם התלמידים האחרים:
 - אינטראקציה עם המורה:**
 - ✓ רוב ההורים הסכימו כי ילדם זכה ליחס אישי מהמורה – (ניכר מאמץ מצד המערכת לקיים את היחס האישי)
 - ✓ פחות הורים הסכימו שילדם זכה במשוב מפורט מהמורה
 - ✓ פחות הורים הסכימו כי ילדם למתן סיוע פרטני מהמורה
 - ✓ נמצאה קורלציה חיובית בין יחס אישי, משוב מפורט וסיוע פרטני לבין חוויה חיובית מהלמידה מרחוק
 - מסקנה = החוויה החיובית בלמידה מרחוק הושפעה בעיקר מהיחס האישי ומהמשוב המפורט**
 - אינטראקציה עם התלמידים האחרים:**
 - ✓ למידה חברתית הייתה נדירה יחסית בזמן הקורונה אם כי נמצא שישנה קורלציה בין שימוש בלמידה חברתית לבין שביעות רצון מלמידה מקוונת

מתח אצל מורים

- מורי בי"ס יסודי יותר ממורי תיכון
- מחנכים יותר ממורים מקצועיים
- מורים במגזר הערבי במתח רב יותר לעומת מורים במגזר היהודי

סיבות למתח

מורים במגזר היהודי – חשש לחלות בקורונה ומצב כלכלי

מורים במגזר הערבי – תפקידם כמורים ושמירה על קשר עם תלמידים

- מבחינת המורים תפקידם החשוב ביותר הינו יצירת קשר עם התלמידים ותמיכה רגשית
- תחושת המסוגלות הגבוהה ביותר שלהם התקיימה סביב העברת התוכנית הפדגוגית
- תחושת המסוגלות הנמוכה ביותר הייתה בהתמודדות עם הורי התלמידים
- הכי עזר למורים? - קבוצת תמיכה peer group, לרובם לא היה והביעו רצון שתהיה
- במהלך הקורונה התחדד הערך במוסד החינוכי עצמו ותפקידו ביצירת שגרה וחוסן (רצו שהילדים יחזרו לבי"ס לא בהכרח כדי ללמוד אלא כדי לחזור לשגרה)

המלצות:

1. יש לפתח פתרונות דיפרנציאליים ללמידה לפי תרבות, חברה וגורמים אישיים
2. ייתכן והכשרת מורים ומרצים לשימוש בלמידה חברתית יכולה לפצות במידת מה על החוסר באינטראקציה האנושית בזמן משבר הקורונה
3. צריך לתמוך בקשר הורים-מורים ולבנות אמון כך שההורים יוכלו לשאול ולהתייעץ והמורים לא יישחקו. **זו שותפות, לא חילוף תפקידים.**
4. יש לפתח תוכניות ללמידת עמיתים ותמיכה בקרב המורים

השיגרה הביתית – תובנות:

- המשבר הגלובלי נכנס לתוך הבית. הקורונה יצרה חוסר וודאות וטשטוש גבולות במרחב הביתי - שילוב של עבודה, פנאי, לימודים ושינוי בתפקיד ההורים (צריכים גם ללמד, גם לשחק וכו'), שאיימו על כל אחד במשפחה ועל התא המשפחתי כולו
- הלמידה המקוונת יצרה ערעור בתפקיד ההורה ובסמכות שלו "לא יודע להיות מורה" "לא רוצה להיות מורה" – היו דברים אחרים חשובים למשפחה יותר מאשר ההתמודדות עם הלמידה המקוונת
- המגפה יצרה גורם לחץ גם לאלו שלא נפגעו באופן ישיר, תחושת איבוד ביטחון ואיבוד שליטה. גם לאוכלוסיית גיל הביניים – 31-40 אוכלוסייה נורמטיבית שבד"כ בשגרה הרגילה "מסתדרים" שגרה משפחתית חשובה, ויש להבין שיש סוגים שונים של שגרה ודרכי התמודדויות שונות בכל משפחה. יחד עם זאת לא מובן מאליו שניתן:
 - ✓ ליצור שגרה משפחתית: בזמן ואחרי משבר
 - ✓ לשמור על שגרה משפחתית
 - ✓ להכיל שינויים בשגרה

המלצות:

1. הפעלת "קו חם" לסיוע להורים בענייני שגרה ולהרחבה של אסטרטגיות התמודדות
2. סיוע להורים ע"י "ניתוח פעילויות" – הבנת המטלה והתאמת הפעילות למשאבי המשפחה, לתחומי העניין ולמשאבי הסביבה
3. הפעלת שיקול דעת בנוגע לביצוע "פעולות מחייבות" כמו למשל מטלות לימודיות. הבנה שלא תמיד הלימודים חשובים, לעומת שמירה על איכות החיים של המשפחה
4. ביקורת לגבי תפקיד המדיה: המסר במדיה היה "לשמור על השגרה" כשהיה מצג של שגרה נכונה (לקום בבוקר לאכול ארוחת בוקר, לעשות ספורט וכו) – מה זה עושה להורים אם השגרה שהוצגה במדיה אינה השגרה הביתית? האם הדבר גורם להם להרגיש שהם הורים לא טובים?

מערכת החינוך העירונית – תובנות:

- קושי של המערכת העירונית – הצמצום של מספר האנשים העובדים (30% נשארו והשאר נשלחו הביתה) היה **בדיוק הפוך** ממה שצריך במצב חירום
- בתי הספר, מנהלי חינוך ורשויות מקומיות לקחו אחריות מכיוון שלא הייתה הכוונה מלמעלה והיה צריך להתמודד עם מצב חדש. זה היה מוצלח ברוב הרשויות, אבל לא בכולן. התהליך האיץ את הביזור והא-פורמליות בחינוך
- במהלך הקורונה התבססה ההבנה שניתן ללמוד וללמד בכל מקום בכל מרחב ובכל זמן ויחד עם זה שהחוסן הנפשי הוא בכיתה ובמסגרת הלימוד. למידה מקוונת לא מחליפה אינטראקציה חברתית ופוגעת בחוסן. הדבר נכון במיוחד לילדים עם צרכים מיוחדים
- צוותי החינוך התמודדו ללא הפוגה במהלך השנה וחצי האחרונות. יש הרבה מצוקה ועייפות וסימני שחיקה אצל המורים ודאגה למצבם הרגשי

מחמאה: לצוותי ההוראה

מחקרים שהוצגו במפגש:

אתגר הלמידה המקוונת: צרכים, יעדים ושיפור תוך תנועה - דר' ציונה בן-גדליה ופרופ' מרים ביליג, מו"פ אזורי מזרח ואונ' אריאל; דר' מאשה (מריה) גוזמן-אלוש, אונ' תל אביב מורים בזמן משבר הקורונה בישראל - דר' רינת פניגר-שאל, אונ' חיפה

האם ניתן ללמוד בתקופה כזו? בחינת הקשר בין יכולות מטא של הורים ויכולת למידה מהבית של ילדיהם בזמן פנדמיית הקורונה - דר' אדר בן אליהו, אונ' חיפה

משפחות ישראליות בימי קורונה: רוטינות משפחתיות, אסטרטגיות הוריות והקשר שלהן לאיכות חיים משפחתית - דר' ליאת חן הרבסט ודר' יעל פוגל, אונ' אריאל

מגיבים: אילנה טרוק - ראש מינהל חינוך וצעירים, עיריית חיפה

קישורים להקלטות המפגשים:

<https://youtu.be/mUN82erMWi8>

תקציר

אתגר הלמידה המכוונת: צרכים, יעדים ושיפור תוך תנועה - דר' ציונה בן-גדליה ופרופ' מרים ביליג, מו"פ אזורי מזרח ואוניברסיטת אריאל; דר' מאשה (מריה) גוזמן-אלוש, אוניברסיטת תל אביב

תקציר: עם פרוץ משבר נגיף הקורונה, החל ה"ניסוי" הגדול בעולם ב"למידה מרחוק" כאשר השיעורים וההרצאות במוסדות חינוך והשכלה גבוהה הוסטו מהכיתה אל מסך המחשב הביתי. תגובות הציבור העידו כי בעוד מוסדות ההשכלה הגבוהה עברו בצורה "חלקה" יותר מלמידה פרונטלית בקמפוס - אל הרצאות הזום, התמודדותם של בתי הספר עם המצב החדש נתקלה בקשיים מרובים. בהתחשב בהשפעה הרגשית, החברתית והחינוכית הגדולה של מצב נגיף הקורונה על רווחתם של התלמידים. נוצר צורך גדול במיפוי היעדים, הצרכים, הקשיים, אך גם היתרונות הנחשפים תוך כדי התארגנות הלמידה מרחוק.

צפינו כי שילוב המחקר במערכות החינוך ומוסדות ההשכלה הגבוהה, יוביל לחילופי רעיונות פוריים, אינטגרציה ואימוץ של מתודולוגיות מוצלחות, תאוריות פדגוגיות ועקרונות שנמצאו יעילים במסגרת המשבר הנוכחי.

מטרות המחקר: מטרת המחקר הכללית היתה: שיפור "תוך כדי תנועה" של הלמידה מרחוק בזמן משבר נגיף הקורונה.

א. הארת האתגרים והמכשולים המשפיעים על הלמידה מרחוק וכוללים משאבים פיזיים, ארגון, נגישות ופניות תמיכה, הפרעות, סביבת למידה והבדלים בכישורים ויכולות למידה כפי שנתפסו בעיניהם של הורי תלמידי בתי הספר, מורים וסטודנטים במוסדות השכלה גבוהה.

ב. סיכום הצרכים, האתגרים, החסרונות והיתרונות של למידה מרחוק והעברת המידע לרשויות ומקבלי החלטות על מנת לסייע בשיפור התוויית מדיניות ותוכניות הוראה.

ג. הערכה של מאפייני דרכי הוראה ופעילות חינוכית אשר מגבירים את מעורבות וסיפוק הלומדים בשעוריהם המקוונים.

ד. התערבות - בניית השתלמויות מורים מבוססי מחקר

ה. הערכת תרומת ההתערבות

מערך המחקר: המחקר בוצע בשילוב שיטות כמותיות ואיכותניות ונבנה כמחקר רב שלבי. המחקר אושר על ידי משרד החינוך, ועדת האתיקה של אוניברסיטת אריאל (מחקר בתי הספר והסטודנטים) וועדת האתיקה של אוניברסיטת תל-אביב (מחקר הסטודנטים). הפצת שאלונים והבקשה לראיונות הורים ומורים בבתי הספר נעשה בשיתוף הרשות ומחלקת חינוך המקומית ומנהלי בתי הספר.

סיכום: הידע המצטבר נאסף, נותח והועבר למקבלי החלטות, רשויות ומערכות חינוך והשכלה גבוהה.

ניתוח המידע שימש לפיתוח השתלמויות מורים בדגש על למידה חברתית ומשימות שיתופיות, תוך שילוב טכנולוגיה חינוכית והכוונה ללמידה אינטראקטיבית, פעילה, משמעותית ומתאמת אישית לקצב הלמידה של התלמיד. ההשתלמויות בוססו על תיאוריית הלמידה הקונסטרוקטיביסטית, המדגישה תהליכי למידה פעילים מצד התלמידים. תוצאות המחקר עוברות כעת פילוח וניתוחי עומק נוספים לצורך הבנה מעמיקה ופיתוח לטווח ארוך של למידה מקוונת מתאמת אישית.

לסיכום, אנו מאמינים כי זיהוי צרכים וקביעת אסטרטגיות למידה מתאימות השפיע הן על מצב המשבר הנוכחי והן יסייע לשיפור החינוך בשגרה לטווח הארוך.

פרטי קשר של החוקרת:

ציונה בן גדליה tzionabg@ariel.ac.il

מורים בזמן משבר הקורונה בישראל - דר' רינת פניגר-שאל, אונ' חיפה

תקציר

מטרת מחקר זה הינה לבחון בזמן אמת את תפיסתם של המורים לגבי תפקידם, הפעולות שנקטו ותחושת המסוגלות שלהם במהלך משבר הקורונה. סקר אנונימי מקוון נערך בקרב 484 מורים יהודים ו-445 מורים ערבים מישראל באפריל 2020.

מהתוצאות המרכזיות של המחקר עולה כי לתפיסתם של המורים, שני התפקידים החשובים ביותר של המורים בזמן משבר הקורונה, הינם שמירה על קשר משמעותי עם התלמידים ומתן תמיכה רגשית-נפשית לתלמיד. שני התפקידים הפחותים בחשיבותם, בעיני המורים, הינם העברת ידע פדגוגי ותמיכה וליווי של ההורים. לעומת זאת, דווקא מבחינת תחושת המסוגלות של המורים, העברת ידע פדגוגי נמצא במקום הראשון, לאחריו התמודדות עם הצרכים הרגשיים של התלמידים ולבסוף התמודדות עם צרכיהם של ההורים.

בנוסף, תוצאות המחקר העלו כי מידת הלחץ של המורים בישראל היא בינונית-מתונה בתקופה זו, כאשר המורים הערבים דיווחו על רמות גבוהות יותר באופן מובהק-של לחץ מאשר המורים היהודים. כמו כן הממצאים מראים כי המורים מהחברה היהודית לחוצים בעיקר מגורמים אישיים ואילו המורים בחברה הערבית לחוצים בעיקר מגורמים הקשורים לתפקידם כמורה.

משבר הקורונה נתן הזדמנות לחשיבה מחודשת על מהות החינוך ותפקידי המורה בתקופת משבר. המחקר מדגיש את הקשר המשמעותי בין המורה לתלמיד ואת התמיכה הרגשית-נפשית לתלמיד כשני היבטים מרכזיים בחשיבותם בתפקיד המורה, לתפיסת המורים. בנוסף, תוצאות המחקר מחדדות את הקושי בקשר בין המורים להורים, קשר שמהווה תנאי הכרחי ללמידה המקוונת מהבית, ושיתוף פעולה פורה ביניהם קריטי להצלחתה. מכאן שממצאי המחקר מדגישים את חשיבות ההתבוננות הרחבה והמערכתית על הלמידה המקוונת, כאשר המשולש מורה-הורה-ילד במרכז ואת ההיבט הרגשי של תפקיד המורים כחלק משמעותי בהוראה המקוונת. בנוסף, עולה מהתוצאות כי ישנו צורך בחשיבה על תמיכה מתאימה למורים בתקופה זאת תוך לקיחה בחשבון הבדלים תרבותיים, חברתיים ואינדיבידואליים במענה רגיש ומותאם למורים.

פרטי קשר של החוקרת:

רינת פניגר-שאל rphenigers@univ.haifa.ac.il

האם ניתן ללמוד בתקופה כזו? בחינת הקשר בין יכולות מטא של הורים ויכולת למידה מהבית של ילדיהם בזמן פנדמיית הקורונה - דר' אדר בן אליהו, אונ' חיפה

תקציר

מחקר זה בחן את היחסים בין תהליכי-מטא ויכולת ויסות עצמי בלמידה של אימהות לבין ויסות עצמי בלמידה של ילדיהם בכיתות א-ג. המחקר מבוסס על התפיסה כי תהליכי-מטא וויסות עצמי הם בסיס לחוסן נפשי ולגמישות אשר מהווים גורמי חוסן הכרחיים, במיוחד כאשר מתמודדים עם מצבי חיים שדורשים הסתגלות רבה, בדומה לאלה הפוקדים את העולם בעקבות מגפת נגיף הקורונה - COVID19. בנוסף, נבחנה הדינמיקה בין אם לילד בעת למידה מתוך הסתכלות על האופן שבו האם תומכת בלמידה, דרך עידוד חשיבה (ויסות הדדי) או על ידי מתן הוראות (ויסות אחר).

נתוני המחקר בוחנים שלוש תקופות זמן: מאי 2019 (טרם קורונה), אפריל 2020 (סגר ראשון - למידה מרחוק) ויוני 2020 (לאחר חזרה לבית הספר "שגרת קורונה"). מניתוחים ראשוניים עולה כי למידה מרחוק מייצרת דינמיקה שונה במקצת בין ההורים לילדיהם. יש דמיון בין תקופת טרום קורונה לשגרת קורונה יותר מאשר לתקופת הסגר בלמידה מרחוק. ממצאים עיקריים מצביעים על כך שיש יותר מעורבות הורית במהלך שגרת הקורונה.

משבר הקורונה הביא הורים לתלמידים, במיוחד בגילאים הצעירים, להיות מעורבים יותר בלמידה של ילדיהם. המשבר הוביל אימהות לנצל משאבים התנהגותיים ולתמוך בוויסות הלמידה ובעיקר ביצירת תנאים המאפשרים ויסות הקשב, ובו זמנית, להדחיק את רגשותיהן. המחקר על הדחקה מעיד כי מידה של הדחקה יכולה להוות מנגנון הגנה אך בשימוש רב יכולה להביא לנזקים רבים כגון הימנעות ממצבים רגשיים, התמכרויות ורגישות למחלות שונות. לכן, מערכת החינוך צריכה לקיים הדרכות ומעגלי שיח בתוך המסגרות, כדי לספק להורים כלים להתמודד עם רגשות ומצבים חדשים שהביא עלינו משבר זה.

בנוסף, משבר הקורונה הוביל את מערכת החינוך ללמד תוך זמן קצר באופן לא מוכר, ללא התנסות מוקדמת. לכן, התנסות בשגרה עם תנאי למידה מאתגרים כגון הוראה ולמידה "מרחוק" יאפשרו למורים ולהורים לתרגל למידה ותמיכה בשעת משבר, בכך לספק שגרה גם במצבי קיצון.

העובדה כי תמיכת ההורים בילדים בכיתה א' יותר אופרטיבית מצביעה על הצורך הרב בתמיכה לימודית בגיל זה. לכן, יש לקחת בחשבון את הדרישות הלימודיות מילדים בגיל זה כאשר הלמידה מקוונת, ולאפשר להם כמה שיותר למידה במסגרת חינוכית.

התמיכה ביכולות-מטא ובוויסות הלימודי של הילד בשגרה על ידי מורים והורים כאחד עשויה לקדם אצל הילד מיומנויות של המאה ה-21 אליהן הוא נדרש.

פרטי קשר של החוקרת:

אדר בן אליהו adarbe@edu.haifa.ac.il

משפחות ישראליות בימי קורונה: רוטינות משפחתיות, אסטרטגיות הוריות והקשר שלהן לאיכות חיים משפחתית - דר' ליאת חן הרבסט ודר' יעל פוגל, אונ' אריאל

תקציר

מגפת הקורונה הציבה בפני הורים בכל העולם אתגרים משמעותיים, הקשורים בין השאר בשינויים קיצוניים בשגרה, בחוסר ודאות בנוגע לעתיד ובצורך להתמודד עם סיכון ממשי לפגיעה באיכות החיים המשפחתית. ניהול השגרה היומיומית של המשפחה במסגרת מגבלות משבר הקורונה, הייתה ועודנה אחד האתגרים המרכזיים בחיי משפחות בישראל.

תוצאות המחקר מצביעות על פגיעה משמעותית באיכות החיים המשפחתית בזמן המשבר. מידת הפגיעה באיכות החיים המשפחתית נמצאה קשורה באופן מובהק: 1. ליכולת ההורים ליצר "שגרת קורונה" שתתאים למשפחתם ותתקיים במסגרת המגבלות שנכפו על ההורים. 2. לסוג האסטרטגיות בהן משתמש ההורה בזמן שגרה ובעת משבר וליכולתם של ההורים להתאים את אסטרטגיות ההתמודדות ההוריות שלהם למגבלות (לדוגמא, למצוא אסטרטגיה חלופית לקבלת עזרה מקרובים במשפחה המורחבת).

ממצאי המחקר מחזקים את החשיבות ביצירת שגרה יומיומית, שונה באופן מובהק מהשגרה שלפני המשבר. בנוסף, הממצאים מדגישים את הצורך במתן תמיכה להורים בבניית שגרה יומיומית, במטרה להפחית תחושת אי ודאות אצלם ואצל ילדיהם.

פרטי קשר של החוקרת:

ליאת חן-הרבסט liathe@ariel.ac.il